

- [2] PARKS, M. K.: Decision-making process for information managers. = *Special Libraries*, 72. köt. 4. sz. 1981. p. 307–318.
- [3] TUSHMAN, M. L.—DAVID, A. N.: Information processing as an integrating concept in organizational design. = *Academy of Management Review*, Jul. 1978. p. 614.
- [4] JENKINS, K. M.—SHIMADA, J.: Quality circles in the service sector. = *Supervisory Management*, 26. köt. 8. sz. 1981. p. 2–7.
- [5] LIKERT, R.: *The human organization: its management and value*. New York, McGraw-Hill, 1967.
- [6] ARWIN, B. et al.: *A manual for group facilitators*. Madison, Wisconsin, The Center for Conflict Resolution, 1977.

/GALLIGAN, S.: *The information resources specialist as group facilitator in an organizational setting*. = *Special Libraries*, 76. köt. 4. sz. 1985. p. 246–252./

(Papp István)

A hagyományos (nyomtatott) és az online irodalomkutatás a szakember szempontjából

A Mezőgazdasági, Halászati és Élelmiszerügyi Minisztérium Slough Laboratóriuma (Anglia) gabonafélék és élelmiszerek tárolásával foglalkozik. Mivel könyvtárának van online terminálja, felmerült az a gondolat, hogy egyes referáló folyóiratok előfizetését lemondják. A szerző — aki a hagyományos és az online irodalomkutatást a végfelhasználó szempontjából példákkal illusztrálva hasonlítja össze, értékeli mindkét módszert, és felsorolja saját javaslatait — ezt határozottan ellenzi.

Mit célszerű online keresni?

Az online módszer képes *nagy területeket* áttekinteni, melyek *átfedése kicsi*. Példa: a magmágneses rezonancia módszer alkalmazása különböző élelmiszerek és gabonafélék nedvességtartalmának mérésére. A Chemical Abstractsben (1967–1982) végzett keresés a következő számú találatokat adta:

1. NUCLEAR(W)MAGNETIC(W)RESONANCE OR NMR (mágneses rezonancia)	69 005 tétel
2. WATER OR MOISTURE (víz vagy nedvesség)	273 794 tétel
3. FOOD OR CEREAL (élelem vagy gabona)	178 113 tétel
4. 1 AND 2 AND 3 (fentiek kombinációja)	64 tétel

Látható, hogy míg az egyes önálló területekre kapott találatok szám igen nagy, az átfedés (ahol mindhárom fogalomról szó van) kicsi, mindössze 64 tétel. Nem valószínű, hogy erre a 64 dokumentumra kézi kereséssel is ráakadtak volna.

Az online keresés másik értékes lehetősége, hogy figyelembe tudja venni a *vegyületek szerkezetét*. Példa: egy, a "fáraóhangyákból" izolált, $C_{20}H_{32}$ öszszegképletű monociklusos diterpén szerkezetének meghatározásához modellvegyületek irodalmának keresése. Hagományos módszerrel 116 szerkezetet

kellett volna figyelembe venni, online módon — mivel a gyűrűméret is kereshető (6, 10 vagy 14 szénatom) — csak tizenháromat.

A keresőszavak megválasztása és használata

A Chemical Abstracts nem vette figyelembe a IUPAC (International Union of Pure and Applied Chemistry = Nemzetközi Elméleti és Alkalmazott Kémiai Egyesület) és mások nomenklatúra-vitáit, bevezette *saját nevezéktanát*. A szerző egy inszekticidként alkalmazható antijuvénil hormon és analógjai irodalmát a Chemical Abstractsben IUPAC elnevezéssel kereste. Nem kapott választ. A nyomtatott index átnézésekor kiderült, hogy a vegyület megnevezése pontatlan, a rendszer három különböző nevet is elfogad. Ezekkel 72 tétel adódott.

Ugyanazon vegyület különféle nevei néha más-más irodalmi forrásokhoz vezetnek, mint a BIOSIS adattárban (1969–1983) a kapronsav szinonima elnevezéseivel végzett keresés mutatta.

Hasonló problémát okoz, hogy a Chemical Abstracts szisztémája szerint a sztereoizomerek különböző regisztrációs számot (Registry Number, RN) kapnak. Tanácsos ezért a keresést mindig az *index-fájl* átnézésével kezdeni, és minél több *szinonimát és regisztrációs számot* bevonni a keresésbe.

Biológiai témájú kereséseknél szintén adódhatnak nehézségek, például a latin nevek megváltozása vagy téves leírása következtében.

Az adatbázis megválasztása, teljesség, pontosság

A felhasználók általában kevéssé ismerik az adatbázisok egyedi jellemzőit, s választáskor a könyvtár-

rosokra hagyatkoznak. A felhasználók zöme nem tördök a teljességgel sem. Ugyancsak a könyvtárosoknak kell figyelmeztetni őket, hogy kíséreljék meg ellenőrizni, milyen százalékban találták meg a releváns irodalmat. Mindig tanácsos ellenőrizni, hogy a felhasználó által már ismert cikkeket visszakeresték-e. Arról is meg lehet győződni, hogy a visszakeresett közleményekben előforduló és a témának megfelelő hivatkozásokat közvetlenül is megtalálták-e.

Igen változó az a pontosság, amelyet a felhasználók elfogadnak. Nagyon fontos információk esetén 1–2%-os pontossággal is beérik. Ezen a szinten számítógépes keresésnél is felbukkanhat váratlanul egy értékes cikk, mintha nyomtatott bibliográfiában böngészésnél. Viszont jó lenne, ha a terminálon meg lehetne rendelni az eredeti dokumentumot is.

A kézi keresés előnyei és hátrányai

Előnyök: A manuális és az online keresés költsége — beleszámítva a ráfordított munkaidőt — nagyjából megegyezik. De ha az online keresés teljességének ellenőrzéséhez szükséges időt is hozzávesszük, olcsóbb a hagyományos módszer. Kereséskor nem szükséges a könyvtáros jelenléte. Alkalmasabb a böngészésre, a határterületek áttekintésére, lehetőséget ad véletlen felfedezésre. Kereséskor el lehet olvasni a teljes referátumot, amely a Chemical Abstracts adatbázisból jelenleg nem írható ki. *Hátrányok:* Sok helyet foglalnak el a kötetek. Kölcsönzés vagy kötés miatt hiányozhatnak egyes számok. Nehézkesebb a vegyületek keresése, mivel nem specifikálhatók bizonyos szerkezeti sajátosságok.

Az online keresés előnyei és hátrányai

Előnyök: Gyorsabb, ezért célratöröbben lehet keresni. Kisebb a lemaradása az eredeti publikációk megjelenéséhez képest. Át lehet tekinteni egymást

kevésbé átfedő, külön-külön terjedelmes témaköröket. A felhasználó értelmezi az outputot, ezért a keresőkérdést kevésbé pontosan is meg lehet fogalmazni. A találatok évenkénti számának elemzése segít felismerni, hogy változott-e egy tárgyszó, mekkora és miként gyarapodik az egyes témakörök irodalma. Tárolja a keresési stratégiát. *Hátrányok:* Az adatállományok nem hibátlanok, és felépítésük nem mindig következetes (erre figyelmeztetni kellene a felhasználókat). Nehezebb megtanulni a keresés módját. Akaratlanul kirekeszthetünk releváns dokumentumokat, ha például kifelejtünk fontos szinonimákat a keresőkérdésünkből. A látszólag jó eredményt is némi bizalmatlansággal kell fogadni. Bizonyos esetekben pozitív eredmény, ha nincs találatunk. Az online módszer alkalmazásakor viszont nem lehetünk biztosak abban, hogy valóban nincs publikáció. Az output formátum néha nehezen áttekinthető.

Kívánatos javítások: Be kellene vonni a korábbi, nyomtatott formában meglévő adatállományokat. Javítani kell az adattárak felépítését ellenőrző módszereket. Egyes könyvtárosoknak szakosodniuk kellene online keresésre. A könyvtárosoknak elég időt kellene adni kereső módszerük tökéletesítésére. Legalább az első keresésekben részt kellene venni a felhasználónak. Fontolóra kellene venni több választási lehetőséget tartalmazó rutinok beépítését. Javítani kellene a tárgyszavazást. A könyvtárosok kérjék a felhasználót, hogy ellenőrizze a keresés eredményét. Javítani lehet az output formátumot.

Következtetés: Az online módszernek előnyei mellett fogyatékosai is vannak. Ha lehet javítani rajta, talán megengedhető, hogy egy-egy könyvtár lemondjon egyes referáló folyóiratokat.

/CHAMBER, J.: *A scientist's view of print versus online.* = *Aslib Proceedings*, 36. köt. 7/8. sz. 1984. p. 309–316./

(Bácskai Erzsébet)